

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXVIII, СВ. 2

ISSN 0350-185X
UDC 808

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
AND
SASA SERBIAN LANGUAGE INSTITUTE

SOUTH SLAVIC PHILOLOGIST

Vol. LXXVIII, No. 2

Editorial Board

*Dr Rajna Dragičević, Dr Victor Friedman, Dr Najda Ivanova,
Dr Vladan Jovanović, Dr Aleksandar Loma, Dr Alina Maslova,
Dr Sofija Miloradović, Dr Miroslav Nikolić, Dr Slobodan Pavlović,
Dr Slobodan Remetić, Dr Jelica Stojanović,
Dr Sreto Tanasić, Dr Zuzanna Topolińska, Dr Anatoly Turilov,
Dr Jasna Vlajić-Popović*

Editor-in-Chief

Rajna Dragičević

BELGRADE
2022

ISSN 0350–185X
UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ
књ. LXXVIII, св. 2

Уређивачки одбор

*др Јасна Влајић-Појовић, др Рајна Драгићевић, др Најда Иванова,
др Владан Јовановић, др Александар Лома, др Алина Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Слободан Реметић, др Јелица Ситојановић,
др Срејто Танасић, др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов,
др Виктор Фридман*

Главни уредник
Рајна Драгићевић

БЕОГРАД
2022

Први број *Јужнословенског филолога* изашао је 1913. године, у Београду. Часопис су покренули Љубомир Стојановић и Александар Белић, чланови Српске краљевске академије. Први уредник *Јужнословенског филолога* био је Александар Белић. Од броја XVIII часопис издају Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.

Секретар Уређивачког одбора

др Владан Јовановић

Рецензенти

др Милан Ајџановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Миливој Алановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Исидора Бјелаковић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Wayles Browne (Cornell University, USA), др Вера Васић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Јасна Влајић-Поповић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Дојчил Војводић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Ана Вујовић (Учитељски факултет, Београд), др Sanja Vulić (Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu), др Наташа Вуловић-Емонс (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Јасмина Грковић-Мејџор (САНУ, Београд), др Дара Дамљановић (Филозофски факултет, Београд), др Милорад Дешић (Филолошки факултет, Београд), др Наташа Драгин (Филозофски факултет, Нови Сад), др Рајна Драгићевић (Филолошки факултет, Београд), др Сања Ђуровић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац), др Душанка Звекић-Душановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Andrea Zorka Kinda-Berlaković (Institut für Slawistik, Wien), др Ксенија Кончаревић (Филолошки факултет, Београд), др Часлав Копривица (Факултет политичких наука, Београд), др Веселинка Лаброска (Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопље), др Ивана Лазић-Коњик (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Александар Лома (САНУ, Београд), др Весна Ломпар (Филолошки факултет, Београд), др Александар Лукашанец (НАН, Минск), др Биљана Марић (Филолошки факултет, Београд), др Марјан Марковић (МАНУ, Скопље), др Александар Милановић (Филолошки факултет, Београд), др Софија Милорадовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Биљана Мишић-Илић (Филозофски факултет, Ниш), др Радивоје Младеновић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац), др Ђорђе Оташевић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Ваца Павковић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Слободан Павловић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Наталија Панић Церовски (Филолошки факултет, Београд), др Људмила Поповић (Филолошки факултет, Београд), др Слободан Реметић (АНУРС, Бања Лука), др Стана Ристић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Владислава Ружић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Биљана Сикимић (Балканолошки институт САНУ, Београд), др Далибор Соколовић (Филолошки факултет, Београд), др Jan Sokółowski (Uniwersytet Wrocławski), др Вања Станишић (Филолошки факултет, Београд), др Рада Стијовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Јелица Стојановић (Филозофски факултет, Никшић), др Срето Танасић (АНУРС, Бања Лука), др Станислава Тофоска (Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопље), др Анатолиј Аркадьевич Турилов (Институт славяноведения, Москва), др Ирена Цветковић-Теофиловић (Филозофски факултет, Ниш), др Јован Чудомировић (Филолошки факултет, Београд), др Гордана Штрбац (Филозофски факултет, Нови Сад)

Израду и штампање финансирао је

Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
Прихваћено на седници Одељења језика и књижевности САНУ 22. 11. 2022.

Издају

Српска академија наука и уметности, Кнез Михаилова 35, Београд
Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, Београд

Коректура

мр Дивна Продановић, др Милена Јакић Шимшић, др Јелена Јанковић, др Јована Јовановић,
др Наташа Миланов, др Ана Миленковић, др Вања Миљковић, др Слободан Новокмет,
др Сандра Савић, др Милица Стојановић, др Бојана Тодић-Санковић, др Драгана Цвијовић

Коректура шексцова на руском
Стефан Милошевић

Коректура шексцова на енглеском
др Татјана Ружин Ивановић

Припрема за штампу
Давор Палчић (palcic@eunet.rs)

Штампа
Планета принт
Виноградски венац 9, Београд

Решењем Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије, број 413-00-724/2002-01 од 17. 7. 2002. године, ова публикација је ослобођена пореза на промет.

САДРЖАЈ

Миро Вуксановић: Научник Предраг Пипер	17
Људмила Поповић и Ксенија Кончаревић: Биографија академика Предрага Пипера	21
Ана Голубовић: Библиографија академика Предрага Пипера	25

Студије и расправе

Митра М. Релјић: Етика научника и професора Предрага Пипера	69
Митра М. Релич: Этика ученого и профессора Предрага Пипера	82
Mitra M. Reljić: The Ethics of the Scholar and Professor Predrag Piper	83
Ксенија Ј. Кончаревић: Историјат српске лингвистичке русистике у опусу академика Предрага Пипера	85
Ксения Е. Кончаревич: История сербской лингвистической русистики в трудах академика Предрага Пипера	99
Ksenija J. Končarević: History of Serbian Linguistic Russian Studies in the Opus of Academician Predrag Piper	100
Здравко М. Бабић: О типолошким истраживањима српског и других словенских језика академика Предрага Пипера	101
Здравко М. Бабић: О типологических исследованиях сербского и других славянских языков академика Предрага Пипера	113
Zdravko M. Babić: On Typological Investigations of Serbian and Other Slavic Languages by Academician Predrag Piper	113
Александар М. Милановић: Предраг Пипер као тумач славеносрпске епохе	115
Александар М. Миланович: Предраг Пипер как толкователь славяносербской эпохи	129
Aleksandar M. Milanović: Predrag Piper as an Interpreter of the Slavonic Serbian Age	130
Рајна М. Драгићевић, Милош В. Утвић: Лексиколошки допринос граматици границе Предрага Пипера	131
Райна М. Драгичевич, Милош В. Утвич: Лексикологический вклад в грамматику границы Предрага Пипера	145
Rajna M. Dragičević, Miloš V. Utvić: Lexicological Contribution to the Grammar of the Border of Predrag Piper	146

Јасмина М. Грковић-Мејџор: О пореклу оптативне употребе глаголског придева на <i>-л</i>	147
Јасмина М. Гркович-Мейџор: О происхождении оптативного употребления причастия на <i>-л</i>	157
Jasmina M. Grković-Major: On the Origin of the Optative Use of the Verbal Adjective in <i>-l</i>	158
Марјан Д. Марковиќ, Зузана В. Тополињска: Формална и семантичка деривација на прасловенскиот корен <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> во македонскиот и полскиот јазик	159
Марјан Д. Марковић и Зузана В. Тополињска: Формална и семантичка деривација у прасловенском корену <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> у македонском и полском језику	172
Marjan D. Markovikj, Zuzana V. Topolinjska: Formal and Semantic Derivation of the Proto-Slavic Verbal Root <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> in the Macedonian and Polish Languages	173
Виктор Д. Савић: О проблему формирања ћириличкога писма. Неколика прилога	175
Виктор Д. Савич: О проблеме формирования кириллицы. Несколько заметок ..	203
Viktor D. Savić: On the Issue of the Formation of the Cyrillic Alphabet: Some Observations	204
Александар Б. Лома: Из старосрпске металуршке терминологије: <i>близница</i>	207
Александар Б. Лома: Из древнесербской металлургической терминологии: <i>близница</i>	219
Aleksandar B. Loma: On Old Serbian Metallurgical Terms: <i>bliznica</i>	220
Слободан Ј. Павловић: Допунска псеудокоординација у старосрпском језику	221
Слободан Ј. Павлович: Дополнительное псевдосочинение в древнесербском языке	238
Slobodan J. Pavlović: Complement Pseudo-Coordination in Old Serbian	239
Марта Ж. Бјелетић: Црквенословенски творбени елементи у српским народним говорима (суфикс <i>-ије</i>)	241
Марта Ж. Белетич: Церковнославянские словообразовательные элементы в сербских народных говорах (суфикс <i>-ије</i>)	252
Marta Ž. Bjeletić: Church Slavonic Word-Formation Elements in Serbian Vernaculars (the Suffix <i>-ije</i>)	253
Снежана М. Петровић: Две ране турске позајмљенице у словенским језицима – <i>јарак</i> и <i>јаруга</i>	255
Снежана М. Петровић: Два ранних тюркских заимствований в славянских языках – <i>јарак</i> и <i>јаруга</i>	268
Snežana M. Petrović: Two Early Turkic Loanwords in the Slavic Languages – <i>jarak</i> and <i>jaruga</i>	268

Јелена М. Стошић: Дистрибуција просторних заменичких прилога у старој српској писмености	269
Елена М. Стошич: Распространение пространственных местоимений в сербской письменности	285
Jelena M. Stošić: Distribution of Spatial Demonstratives in Serbian Literacy	286
Исидора Г. Бјелаковић: Језик рачунског дневника храма светих апостола Петра и Павла у Араду (1728–1752) – фонолошке особине	287
Исидора Г. Бјелакович: Язык дневника учета храма святых апостолов Петра и Павла в Араде (1728–1752 гг.) – фонологические характеристики	300
Isidora G. Bjelaković: The Language of the Accounting Ledger Journal of the Church of the Holy Apostles Peter and Paul in Arad (1728–1752) – Phonological Features	301
Најда И. Иванова: Из историје српске филологије 19. века. <i>Славенска грамајшка сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) Димитрија Тирола	303
Најда И. Иванова: Из истории сербской филологии XIX века. <i>Славенска грамајшка сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) Димитрија Тирола	315
Najda I. Ivanova: On the History of the Nineteenth-Century Serbian Philology. <i>Славенска грамајшка сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) by Dimitrije Tirol	315

Слободан Н. Реметић, Радојка Б. Цицмил-Реметић: О употреби предлога <i>за</i> у говору источнобосанских Ера	317
Слободан Н. Реметић и Радојка Б. Цицмил-Реметић: К вопросу об употреблении предлога <i>за</i> в говоре восточнобоснийских Эров	328
Slobodan N. Remetić, Radojka B. Cicmil-Remetić: On the Use of Preposition <i>za</i> in the Vernacular of Eras from Eastern Bosnia	329
Софија Р. Милорадовић: Граматикализација и полифункционалност предлога <i>за</i> у призренско-тимочким и косовско-ресавским говорима	331
Софија Р. Милорадович: Грамматализованость и полифункциональность предлога <i>за</i> в призренско-тимокском и косово-ресавском диалектах	352
Sofija R. Miloradović: Grammaticalization and Polyfunctionality of the Preposition ZA in Prizren-Timok and Kosovo-Resava Vernaculars	353
Веселинка Т. Лаброска, Станислав Р. Станковић: Негацијата во вратничкиот и во скопскоцрногорскиот говор – споредба со горноморавскиот говор	355
Веселинка Т. Лаброска, Станислав Р. Станковић: Негација у вратничком и скопскоцрногорском говору – у поређењу с горњоморавским говором	366
Veselinka T. Labroska, Stanislav R. Stanković: Negation in the Dialects of Vratnica and Skopska Crna Gora – a Comparison with the Dialect of Gornja Morava	367

Радивоје М. Младеновић: Реченице са временском клаузом у говору Призренског Подгора	369
Радивоје М. Младеновић: Предложения с временной клаузой в говоре Призренского Подгора	381
Radivoje M. Mladenović: Sentences which Contain Temporal Clauses in the Vernacular of the Prizren Podgor	382
Motoki Y. Nomachi: On a Particular Usage of the Locative and Accusative Cases in Burgenland Croatian	383
Мотоки Ј. Номачи: О употреби локатива и акузатива без предлога у језику градишћанских Хрвата	407
Мотоки Ј. Номачи: Об употреблении предложных и винительных падежей без предлогов в языке Хорватов в Градишке	408

Борис Ју. Норман: Именной субъект при глагольном сказуемом в 1-м лице множественного числа (<i>Одни бабы живем</i>)	409
Борис Ј. Норман: Именски субјекат при глаголском предикату у првом лицу множине (<i>Одни бабы живем</i>)	420
Boris Ju. Norman: Nominal Subject with a Verb Predicate in the 1 st Person Plural (Russian <i>Odni baby zhivem</i>)	421
Victor A. Friedman: <i>Neka</i> : How Macedonian Differs from Both Bulgarian and the Former Serbo-Croatian	423
Виктор А. Фридман: <i>Нека</i> : како се македонски језик разликује и од бугарског, и од некадашњег српскохрватског	427
Виктор А. Фридман: <i>Нека</i> : чем македонский язык отличается от болгарского и от бывшего сербохорватского	428
Твртко Т. Прћић: И скраћенице и речи: акроними у српском језику	429
Твртко Т. Прћич: И аббревиатуры, и слова: акронимы в сербском языке	465
Tvrtko T. Prčić: Abbreviations and Words at the Same Time: Acronyms in Serbian	466
Срето З. Танасић: Дијалoшкa цитација као вид туђег говора	467
Срето З. Танасич: Диалогическая цитатность как вид чужой речи	481
Sreto Z. Tanasić: Dialogic Citation as an Aspect of Other People's Speech	481
Мирослав Б. Николић: Лексема <i>пар</i> као квантификатор у српском језику	483
Мирослав Б. Николич: Лексема <i>ПАР</i> как квантификатор в сербском языке	495
Miroslav B. Nikolić: Lexeme <i>PAR</i> as a Quantifier in the Serbian Language	496

Душка Б. Кликовац: О речничкој обради заменичких речи (на примеру показних заменица <i>оволики, толики</i> и <i>онолики</i>) . . .	497
Душка Б. Кликовац: Об отражении в словаре местоименных слов (на примере указательных местоимений <i>оволики, толики, онолики</i>)	515
Duška B. Klikovac: On the Lexicographic Treatment of Pronominal Words (Exemplified by Serbian Demonstrative Pronouns <i>ovoliki, toliki</i> and <i>onoliki</i>)	516
Станислава-Сташа Тофоска: Префиксните зборообразувачки модели на глаголите на движење во македонскиот јазик	517
Станислава-Сташа Тофоска: Префиксални творбени модели основних глагола кретања у македонском језику	529
Stanislava-Stasha Tofoska: Derivational Models with Prefixes in Macedonian Verbs of Motion	529
Људмила В. Поповић: Доминантне и рецесивне варијанте језика у светлу Европске повеље о регионалним или мањинским језицима	531
Људмила В. Поповић: Доминантны и рецесивны варианты языка в свете европейской хартии о региональных языках или языках меньшинств	554
Ljudmila V. Popović: Dominant and Recessive Variants of Language in the Light of the European Charter for Regional or Minority Languages	555
Владислава Ж. Ружић: О финалним реченицама у српском језику	557
Владислава Ж. Ружић: О придаточных предложениях цели в сербском языке	574
Vladislava Ž. Ružić: About Intentional Sentences in the Serbian Language	575
Ивана Н. Антонић: Један вид кондензовања временске клаузе у српском језику	577
Ивана Н. Антонић: Один тип конденсации временной придаточной в сербском языке	593
Ivana N. Antonić: One Type of Condensation of the Temporal Clause in the Serbian Language	595
Миливој Б. Алановић: Аналитички каузативи: структурна и значењска обележја предикатског израза	597
Миливој Б. Алановић: Аналитические каузативы: структурные и семантические характеристики предикативного выражения	624
Milivoj B. Alanović: Analytical Causatives: Structural and Semantic Characteristics of the Predicate Construction	624

Снежана У. Гудурић: Мали прилог контрастивној синтакси просте реченице индоевропских језика. Основне реченичне структуре у српском и француском језику	625
Снежана У. Гудурић: К вопросу о сравнительном синтаксисе простого предложения в индоевропейских языках. Основные синтаксические конструкции в сербском и французском языках	644
Snežana U. Gudurić: Petite contribution à la syntaxe contrastive de la phrase simple en langues indoeuropéennes. Les structures syntaxiques fondamentales en serbe et en français	645
Билјана Ж. Марич: Маркери унутрашњег говора у руском и српском језику	647
Билјана Ж. Марич: Маркеры внутренней речи в русском и сербском языках	658
Biljana Ž. Marić: Inner Speech Markers in Russian and Serbian	658
Драгана М. Керкез: О везнику <i>a</i> у савременом руском језику у поређењу са српским	659
Драгана М. Керкез: О союзе <i>a</i> в современном русском языке в сравнении с сербским	673
Dragana M. Kerkez: Russian Conjunction <i>a</i> in Comparison with Serbian	674
Стана С. Ристић: Концепт домовина/отаџбина у контексту асоцијативне граматике	675
Стана С. Ристић: Концепт родина/отечество в контексте ассоциативной грамматики	694
Stana S. Ristić: The Concept of HOMELAND/FATHERLAND in the Context of Associative Grammar	695
Неђо Г. Јошић: Поглед на српску ауторску лексикографију	697
Неђо Г. Јошић: Взгляд на сербскую авторскую лексикографию	709
Neđo G. Jošić: A View of Serbian Authored Lexicography	710
Марија Ј. Стефановић: Ка опису концепта <i>вредносӣ</i> у српском језику	711
Марија Ј. Стефановић: К описанию концепта <i>ценность</i> в сербском языке	729
Marija J. Stefanović: Towards the Description of the Concept of <i>Value</i> in the Serbian Language	730
Владан З. Јовановић: Именица <i>в(и)јенац</i> у изразима с хришћанском компонентом значења у српском језику (из угла српског лексикографског описа)	731
Владан З. Јовановић: Существительное <i>в(и)јенец</i> в выражениях с христианским компонентом значения в сербском языке (с точки зрения сербского лексикографического описания)	745
Vladan Z. Jovanović: Noun <i>в(и)јенац</i> in Phrases with Christian Meaning Component in the Serbian Language (from the Viewpoint of Lexicographic Description)	746

Марина М. Николић: Лексика са семантичком компонентом простора и времена у српском јавном дискурсу током пандемије ковида	747
Марина М. Николич: Лексика со значением времени и пространства в сербском публичном дискурсе во время пандемии ковида	768
Marina M. Nikolić: Spatial and Temporal Vocabulary in Serbian Public Discourse During the COVID Pandemic	769

Хроника

Излагања на представљању књиге: Предраг Пипер, Иван Клајн, Рајна Драгићевић, <i>Нормативна граматика</i> , четврто издање, Нови Сад: Матица српска, 2022, Матица српска, 25. V 2022.	
Градуелност нормативних решења (Јасмина Грковић-Мејџор)	771
Другачија граматичка решења у <i>Нормативној граматици</i> (Весна Ломпар)	776
Четврто издање <i>Нормативне граматице</i> (Рајна Драгићевић)	780

Прикази и критика

Olga Kielak. <i>Zwierzęta domowe w języku i kulturze. Studium etnolingwistyczne</i> . Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2020, 316 str. (Ана Самарцић)	785
Дорота Пазио-Влазловская. <i>Церковь в кругу ценностей: семья, традиция, патриотизм (по материалам интернет-портала «Российской газеты»)</i> . Warszawa: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, 2021, 246 стр. (Ивана Лазић Коњик)	795
<i>Словарь русского языка коронавирусной эпохи</i> . М. Н. Приемышева (отв. ред.), Ю.С. Ридецкая / Санкт-Петербург: Институт лингвистических исследований РАН, 2021. – 550 с. <i>Русский язык коронавирусной эпохи</i> . Коллективная монография / Ин-т лингв. исслед. РАН; М. Н. Приемышева (отв. ред.), Ю. С. Ридецкая. — СПб.: Ин-т лингв. исслед. РАН, 2021. – 610 с. (Драгана Керкез)	802
Миљивој Алановић. <i>Зайиси из српске синтаксе: узајамне везе форме и значења</i> . Нови Сад: Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет, 2020, стр. 350. (Наташа Киш)	813

- Милош Ковачевић. *Српски стилстичари*. Београд: Српска књижевна задруга, Едиција „Књижевна мисао“, 2021, 332 стр. (Милка Николић) 820
- Светлана Слијепчевић Бјеливук. *Рекламно-пропагандни жанр у српском политичком дискурсу*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2021, 248 стр. (Марина М. Николић) 834

Регистри

- Регистар кључних речи LXXVIII књиге
Јужнословенског филолога, св. 2 839
- Регистар имена LXXVIII књиге
Јужнословенског филолога, св. 2 843

Ову књигу „Јужнословенског филолога“ посвећују почившем академику Предрагу Пићеру његови пријатељи, колеге и ученици са захвалношћу и поштовањем.

Gregory T. King

ISSN 0350-185X, – Књ. 78, св. 2 (2022), стр. 747–769

УДК 811.163.41'367.622

811.163.41'371

81:[616.98:578.834(497.11)"2020"

COBISS.SR-ID 85361929

DOI: <https://doi.org/10.2298/JFI2202747N>

Примљено: 9. јула 2022.

Прихваћено: 9. септембра 2022.

Оригинални научни рад

Марина М. Николић*

Институт за српски језик САНУ, Београд

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,

Филозофски факултет, Катедра за српски језик и књижевност

ЛЕКСИКА СА СЕМАНТИЧКОМ КОМПОНЕНТОМ ПРОСТОРА И ВРЕМЕНА У СРПСКОМ ЈАВНОМ ДИСКУРСУ ТОКОМ ПАНДЕМИЈЕ КОВИДА**

Нова лексика у периоду пандемије ковида која има семантичке компоненте спацијалности и темпоралности, односно припада семантичким пољима места и времена предмет је овог рада. Циљ рада јесте да повеже категорије места и времена, да испита повезаност категорија простора и времена у лексички карактеристичној за период пандемије ковида, односно да покаже лексичку развијеност тих категорија, као и семантичке односе међу њима. У раду су коришћени аналитички, дескриптивни и синтетички метод, а по потреби примењиване су теорија семантичких поља и појмовне метафоре. Изворе за истраживање представљају тематски речници *Речник њојмова из њериода ејидемије ковида* и *Речник ковида: ѡемајски и асоцијативни*, а као контролни корпус коришћени су електронски корпуси креирани за потребе израде наведених речника. Рад представља континуитет у проучавању такозване лексике ковида, којом се ауторка бави од самог почетка пандемије, те утицаја пандемије на српски језик.

Кључне речи: простор, време, нове речи, лексика, пандемија, ковид, јавни дискурс, српски језик.

* marina.nikolic@isj.sanu.ac.rs; marina.nikolic@pr.ac.rs.

** Истраживање спроведено уз подршку Фонда за науку Републике Србије, 7750183, Јавни дискурс у Републици Србији – PDRS.

1. УВОД

Од 2020. године откад је проглашена, пандемија ковида за кратко време изазвала је турбуленције и промене не само у здравственој слици света већ и у навикама и понашању људи широм планете, што је неминовно утицало и на језик. Утицај ковида на језик примећен је на различитим језичким нивоима: најпре и највише на лексичком, али и на синтаксичком, семантичком, прагматичком па и правописном, о чему сведочи велики број студија и зборника на различитим језицима (Буцева и др. 2021; MALAGNINI 2020; MUSOLFF 2022 и др.)¹. И српски истраживачи упустили су се у проучавање утицаја вируса на језик (Милутиновић 2020; Мишић, Крстић 2021; Николић, Слијепчевић Бјеливук 2020; Николић и др. 2021; Слијепчевић Бјеливук, Николић 2021; Ђорђевић Велић 2022 и др.).

Синхрони пресек стања у језицима указује на једну необичну појаву – у изузетно кратком периоду дошло је до експанзије нових речи, промене употребе постојећих, процеса детерминологизације (термини прелазе у општи лексички фонд и свакодневни говор), истовремене активације различитих творбених модела, процвата језичке игре (игре речи и каламбура), што је пример убрзаног језичког развоја и динамике у језику која се реализује у веома згуснутој форми.

У науци је општепознато да оно што је у језику није само у језику и не припада само њему, те да се законитости у језику могу односити и на друге аспекте човековог живота и функционисања у друштву (PIPER 2001: 17). Управо је тежња да овим радом покажемо како су категорије места и времена, као важне категорије у животу заједнице и појединца², експлициране лексиком која спада у тематску групу – лексика пандемије ковида 19. Овај рад представља наставак проучавања језика ковида, који је из више различитих углова описан у монографији *Српски јавни дискурс у њандемији* (Николић, Слијепчевић Бјеливук 2022). Међутим, у наведеној књизи изостављена је подела на семантичка поља места и времена, па смо овим радом допунили то истраживање.³ Наравно, многе анализира-

¹ На овом месту дајемо избор најрепрезентативнијих досад објављених зборника и књига, а детаљан преглед литературе о овој теми налази се у Николић, Слијепчевић Бјеливук 2022.

² Ово се првенствено односи на простор, који се сматра основним искуственим доменом (МАТОВАС 2013: 52), а затим и на време: „In our everyday life, there is no experience of space without time nor an experience of time without space“ (KRONASSER 1968: 158). Категорија времена се, уз категорију простора, сматра основном семантичком категоријом „bez obzira na to da li se insistira na primarnosti prostora, odnosno izvođenju vremenskih kategorija iz prostornih kao ishodišnih, ili se, pak, ne ističe primarnost ni jednog od ova dva značenja, već upravo njihova nedeljivost, ili, čak, ekvivalentnost“ (ANTONIĆ 2001: 42–43).

³ У монографији су издвојена следећа семантичка поља: човек (1), друштвени процеси, стања, појаве и покрети (2), болест (3), друштвени живот (4), економија (5),

не лексеме истовремено припадају различитим семантичким пољима, рецимо *социјална дистанца* спада у друштвене процесе или друштвени живот и сл., пошто се семантичка поља најчешће укрштају и није лако разграничити их.

Неретко се у литератури, данас најчешће когнитивној, подсећа на то да се јединице за исказивање просторних значења употребљавају за испољавање неких других значења, пре свега темпоралних, па су „принципи на којима су организовани значењски системи просторних и временских локализација [...], и поред неких битних разлика, толико подударни да се категорије спацијалности и темпоралности у том погледу издвајају у односу на друге категорије“ (Пипер и др. 2005: 718).⁴ Ланакер (1987), рецимо, унутар темељних домена, који су универзални, а настали су на основу телесног искуства и интеракције с околином, издваја време и простор. Испреплетаност поменутих категорија очигледно се манифестује и у лексици ковида⁵, што смо уочили израђујући специјализоване тематске речнике, па је идеја за овај рад настала из досадашњег прикупљања и проучавања лексике која је обележила године иза нас. Примери употребе лексике везане за ковид показују не само динамизам у полисемантичкој структури, већ и то да се он види и у другим лексичким односима.⁶

Иако се структурна и семантичка сличност између блиских категорија, какве су простор и време више не доводи у питање, потреба да се оне проучавају у сајединству остала је, а ни циљ да се покаже блискост и испреплетаност ових категорија није још увек и до краја испуњен. Без обзира на значајну, пре свега когнитивнолингвистичку литературу о овој теми⁷, сматрамо да однос ових категорија није потпуно истражен у српском језику, а посебно када је реч о лексикализацији тих категорија у датом контексту, те овај рад представља прилог за комплетније описивање тог односа. У прилог томе иде и истицање важности таквог приступа

образовање (6), политика и политичке активности (7), емоције (8) и уметност (9). Рецимо, у руској или пољској лингвистичкој литератури лексика ковида класификована је и на основу семантичких поља простора, односно времена (Буцева и др. 2021: 72–73, 110).

⁴ Ова идеја има дугу традицију која кулминише са когнитивном лингвистиком и, посебно, теоријом когнитивне метафоре (LANGACKER 1987; LAKOFF, Johnsen 2003; EVANS, Green 2006; KÖVÉCSÉS 2010 и др.). У србистичкој литератури међу првима овим темама бавио се П. Пипер (2001, 2005. и другде), а данас је велики број лингвиста заинтересован за област коју бисмо сажето могли назвати когнитивна лингвистика.

⁵ У раду ће се посебна пажња обратити на овај проблем, а приступ ће углавном бити лексиколошки.

⁶ Најочигледнији пример јесте развијање односа синонимије између два главна појма пандемије – *короне* и *ковида*, нпр. Имам *корону* = Имам *ковид*, кога на почетку није било.

⁷ Наведимо само неке од значајнијих студија: LANGACKER 1987, LAKOFF 1999, EVANS 2004, RADDEN 2003 и др.

које је изнео П. Пипер: „pošto se i vreme i prostor zasnivaju na neкакvim lokalizacijama jednih (konkretnih или apstraktnih) objekata u odnosu na druge, prilično je jasno da je, u onoj meri u kojoj su takve lokalizacije izofunkcionalne, umesno polaziti u opisu od onoga što im je zajedničko“ (PIPER 2001: 52). Друго, јако је важно изнова проверавати теоријске постулате који имају дубока упоришта у савременој лингвистици попут локалистичке теорије, теорије когнитивне метафоре, теорије семантичких поља или теорије вербалних асоцијација. Језичка ситуација изазвана пандемијом изузетна је прилика за то будући да је реч о ретком случају језичког развитка и језичке динамике у потпуно концентрованој форми.

2. ПРЕДМЕТ, ЦИЉЕВИ, МЕТОД И КОРПУС

Предмет рада јесте нова лексика у пандемији која има семантичке компоненте спацијалности и темпоралности, односно припада семантичким пољима места и времена. Под новом речју сматрамо реч или конструкцију која је настала (и проширила се) у српском јавном дискурсу⁸ под утицајем ковида, а за које ће се прецизан нормативни статус тек утврђивати. Овде треба дати једну ограду – нису све анализиране речи по времену настанка нове. Многе од њих постојале су и раније у језику, али су у овом, измењеном контексту, или добиле нова (контекстуализована) значења, или су проширила домен своје употребе, што се посебно види из асоцијативног дела *Речника ковида*.

Неологизми у пандемији били су предметом наших ранијих истраживања (Николић и др. 2021), где су из различитих углова представљене нове речи, прецизније дат је њихов етимолошки, лексичко-семантички и творбени статус, те су размотрена и одређена проблематична правописна питања. Циљ овог рада пак јесте да повеже категорије места и времена које се лексички испољавају у периоду пандемије, односно да покаже лексичку развијеност категорија простора и времена, као и семантичке односе међу њима. Разлог за то лежи у врло заступљеном посматрању времена и простора као повезаних категорија,⁹ иманентних

⁸ Под јавним дискурсом подразумевамо „посебну друштвену праксу реализовану помоћу вербалних и невербалних средстава у медијским (јавним) оквирима“ (Николић, Слијепчевић Бјеливук 2022: 18).

⁹ Што показују и лексикографске дефиниције у српским речницима, па тако у шестотомном Речнику српскохрватскога језика Матице српске (1973) четврто, а у једнотомном Речнику српскога језика (2007) треће значење речи *простор* јесте 'временско раздобље', што упућује с једне стране на материјално а с друге на темпорално тумачење простора, уз нека друга споредна, углавном фигуративна значења. Занимљиво је да први илустративни пример за основно значење лексеме *време*, схваћено примарно као 1. а. *један од двају објективних и свеобихвајних облика постојања материје у Речнику српскохрватског књижевног и народног језика* (1959–), гласи: Време и простор су две форме постојања материјалног света; време се најбоље уочава кроз кретање.

у човековом искуству: „Space and time are fundamental in our lives. In their applications space and time always occur together. Every event that happens in the world is determined by the space-coordinates x , y , z , and the time-coordinate t “ (SZWEDEK 2009: 317).¹⁰ Слична истраживања, али у мањем обиму и тек у назнакама рађена су, рецимо, за руски језик (БУЦЕВА и др. 275–286)¹¹.

Пошто нову лексику посматрамо из семантичког аспекта, можемо се користити термином семантичко поље, које чини скуп лексема „које припадају различитим граматичким врстама и које могу, али и не морају бити у творбеној вези“ (ДРАГИЋЕВИЋ 2007: 239). Међу члановима семантичког поља постоји однос аутономности („однос слободне зависности, оличава веза међу речима у различитим групама чија је узајамна зависност условљена не-језичким појавама“ (ДРАГИЋЕВИЋ 2007: 241), с тим што се термин семантичког поља у овом раду делимично модификује и приближава термину асоцијативног поља, зато што не изостављамо експресивне и друге стилски маркиране лексеме.¹² Такође, у обзир су узете и двочлане лексеме које денотирају нови садржај.

Значење је динамично и флексибилно, што значи да је оно подложно променама. Промене у језику изазване су променама у друштву, новим околностима у којима се говорници налазе,¹³ па с тим у вези полазимо од следећих хипотеза:

¹⁰ Раширено је мишљење међу когнитивистима да се да се о времену говори и мисли посредством језичких јединица које су примарно просторне: „The spatialization of time is so obvious and so pervasive a phenomenon in the grammatical and lexical structure of so many of the world’s languages that it has been frequently noted, even by scholars who would not think themselves as subscribing to the hypothesis of localism“ (LYONS 1977: 718). У последње време односом времена и места, односно метафором ВРЕМЕ ЈЕ ПРОСТОР у различитим језицима бавио се посебно Г. Раден, који је закључио следеће: „Our understanding of “time” is essentially metaphoric. The most important metaphorical source domain is that of “space”, and the conceptual metaphor TIME AS SPACE is conceptually well-motivated“ (RADDEN 2003: 237). Овде се може поставити питање прецизнијег разграничавања категорија (места и времена), али је за предмет и циљеве нашега истраживања оно тренутно без већег значаја.

¹¹ У поменутом зборнику, семантичка поља времена и места анализирана су творбено, семантички и лингвокултуролошки.

¹² У литератури се као разликовна црта између асоцијативног и семантичког поља наводи одбацивање лексема које су плод личног односа говорника према лексеми-доминанти (ДРАГИЋЕВИЋ 2007: 239). Међутим, како лексеме у нашем раду обухватају нове речи и одраз су односа које говорници српског језика имају према новим појавама, неопходно их је укључити у анализу, а незахвално је прогнозирати хоће ли стилска маркираност опстати.

¹³ „Nova iskustva i promjene u okolišu zahtijevaju da prilagodimo naše semantičke kategorije tim promjenama te da ostavimo mjesta za nijanse i pomalo devijantne slučajeve“ (МАТОВАС 2013: 53).

- 1) Пандемија ковида изазвала је велики број нових номинација;
- 2) Важност категорија места и времена узрокује развијеност и продуктивност за настанак нових номинација са тим значењима;
- 3) Осим настанка нових номината, постојећи пролазе кроз различите фазе врло брзо и у кратком року: медицински термини пролазе кроз процес детерминологизације постајући тако део општег лексичког фонда, лексеме развијају нова значења, односно развија се полисемантички потенцијал, што помаже говорницима да своје искуство искажу користећи постојећа средства.
- 4) Долази до стварања нових асоцијација, насталих кроз процесе метафоризације и метонимизације.

У раду ће се користити аналитички и дескриптивни приступ. Најзначајнија биће дескриптивна метода, како би се језичка средства што темељније представила и описала, а након тога, применом методе синтезе издвојили општији закључци.

Као извори за истраживање коришћена су два речника: *Речник њојмова из њериода еидемије ковида* (Николић, Слијепчевић Бјеливук 2021) и *Речник ковида: њемајски и асоцијативни* (Слијепчевић Бјеливук, Николић 2022), док нам је као контролни корпус послужио електронски ковид корпус рађен управо за наведене речнике.¹⁴ Ексерциране су све оне лексеме (са одговарајућим примерима употребе) код којих је уочена семантичка компонента простора или времена,¹⁵ било да је то истакнуто у лексикографској дефиницији, било да се та значења налазе у њиховом асоцијативном пољу (Слијепчевић Бјеливук, Николић 2022). Затим, је кроз примере употребе (из речника и корпусâ) вршена семантичка анализа датих лексема.

1. АНАЛИЗА

1.1. КАТЕГОРИЈА ПРОСТОРА – СПАЦИЈАЛНОСТ

Категорија простора, односно спацијалности, једна је од најразвијенијих семантичких категорија, често схваћена и као примарна категорија,¹⁶ о чему сведоче бројна средства за њено испољавање, као и

¹⁴ Више о ковид корпусима у Николић, Слијепчевић Бјеливук 2022.

¹⁵ Ту свакако спадају речи са значењем простора и времена, на пример: *ковид амбулантиа* („место на коме се...“) или *ѡндемија* („период када...“), али већина речи се дотиче семантике простора и(ли) времена а да нису хипоними за просторни ЕНТИТЕТ (РЕГИЈА) и ПЕРИОД.

¹⁶ Мада има истраживача који имају резерву према примарности простора као категорије, односно изворности домена, показујући како се заправо простор може концептуализовати као објекат кроз метафору ПРОСТОР ЈЕ ОБЈЕКАТ (SZWEDEK 2009: 324).

велика фреквенца употребе таквих средстава и у српском језику (ПИПЕР и др. 2005: 717; PIPER 2001: 10).

Будући да је реч о конкретном и опипљивом домену људског искуства очекивано је да се простор исказује на најразличитије начине: предлозима и предлошким конструкцијама, глаголским префиксима, глаголима и именицама с просторним значењем, као и прилозима (ŠARIĆ 2014: 15). Тако се и у назначеном периоду јављају именице које означавају неки просторни објекат или простор (*дезобаријера*, *карантин*, *ковид амбуланција*, *црвена зона*), глаголи (*изоловајте (се)*, *самоизоловајте (се)*) и придеви (*карантински*). Глаголи најчешће означавају промену места у простору, па чак и они који се односе на семантичку транспозицију физичког простора у виртуелни (*зумовајте*) док се придеви односе на одређене просторе специфичне за пандемију.

1.1.1. ФИЗИЧКИ ПРОСТОР

1.1.1.1. Лексика која именује простор

Простор се у овом периоду може класификовати на физички, виртуелни и социјални. На првом месту простор је физички и представља штит од ковида, где се јављају речи попут *дезобаријера*¹⁷, *прва линија одбране*¹⁸ и др.

При уласку у зграду Факултета обавезан је пролазак кроз *дезобаријеру* која је постављена на улазним вратима (ff.uns.ac.rs, 23. 5. 2020); *Domovi zdravlja su prva linija odbrane protiv virusa* (blic.rs, 13. 10. 2020).

Простор се доживљава као безбедно место, безбедно за појединца од заражене множине, или безбедно за групу од зараженог појединца.

Физички простор може бити институционализовани простор, односно здравствени центар: *зелена/жутија/црвена зона*¹⁹, *ковид амбуланција*, *ковид болница*, *ковид центар* и др. Ове именице означавају просторне ентитете (делове простора).

Režim rada subotičke bolnice potpuno je razdvojen na *crvenu i zelenu zonu*, odnosno na *kovid centar* koji je smešten u zgradi pulmologije, gde se leče

¹⁷ *дезобаријера* – препрека (обично у виду отирача) намењена дезинфекцији. Дефиниције су претежно преузете из *Речника ковида* (Слиепчевић Беливук, Николић 2022).

¹⁸ *прва линија одбране* – метафорички израз (у питању је војна метафора) за означавање здравствених радника (лекари, медицинске сестре и остало особље) који пружају медицинску помоћ становништву у време пандемије коронавируса. Реч је о псеудопростору, метафорички схваћеном простору.

¹⁹ *зелена зона*¹ – простор у оквиру здравствене институције намењен пацијентима који нису оболели од ковида; *црвена зона*¹ – простор у оквиру здравствене институције намењен пацијентима који су оболели од ковида.

pacijenti oboleli od korona virusa, i na stacionarni deo namenjen svim drugim pacijentima koji imaju tegobe ili bolesti koje zahtevaju bolničko lečenje (subotica.com, 15. 7. 2020); „Подсећамо да се грађани који имају симптоме респираторних инфекција или симптоме обољевања од Ковид-19 [...], морају прво јавити у посебну амбуланту (*ковид амбулантија*) матичног дома здравља, где ће свакоме са наведеним симптомима бити урађена дијагностика, односно рентгенски преглед плућа, крвна слика, измерена температура, урађен брзи тест“, истичу из Владе (politika.rs, 2. 7. 2020); Prenapregnutom zdravstvenom sistemu trebalo bi da pomogne i nova *kovid bolnica* u Batajnci (blic.rs, 5. 12. 2020).

Друго значење ових синтагми односи се на географске територије обележене различитим бојама у зависности од стопе заражености становништва: *зелена/жута/црвена/љубичаста* и др. зона²⁰, *топографска дистрибуција болести* и сл.

У најбољој *зеленој зони* налазе се земље које имају 0 до 15 заражених на 100.000 грађана, у *жutoј* су оне од 15 до 30 оболевих, затим следи *црвена* од 30 до 50, па *црвено-љубичаста* са 50 до 100 оболевих на 100.000 људи, те *љубичаста* са 100 до 150, у којој се тренутно налази и Србија. [...] Iznad sledi *tamno ljubičasta* sa 150 do 300, u kojoj se pojedinačno налази и Beograd sa skoro 290 заражених на 100.000 људи (blic.rs, 31. 10. 2020); Darija Kisić Tepavčević rekla je da, ukoliko se pogleda *topografska distribucija*, imamo potvrđene slučajeve u ukupno 35 gradova (021.rs, 27. 3. 2020).

1.1.1.2. Лексика за чију је семантику релевантна просторност

Иако таквих поступака у нашој земљи није било, у српском језику се из енглеског, директно, а и посредством других језика (словеначког и хрватског) појавила и нова реч којом се означава посебан начин извођења, односно вршења дијагностике, ’утврђивање присуства или одсуства болести тестирањем на основу узимања узорка при којем особа не излази из возила у којем је дошла на преглед’, такозвана *драјвин дијагностика*, која се спроводи по *драјвин сисџему*²¹, *драјвин узорковањем*²²:

Testiranje na koronu može se obaviti i iz automobila zahvaljujući tzv. „drive-in“ *dijagnostici* (direktno.rs, 7. 4. 2020); У Словенији „*драјв-ин*“ *тестирање*

²⁰ *зелена зона*² – област, подручје у којем је мали број оболевих од коронавируса у односу на број становника; *црвена зона*² – област, подручје у којем је велики број оболевих од коронавируса у односу на број становника; *топографска дистрибуција болести* – заступљеност заражених људи и животиња по одређеним територијалним јединицама (градовима, државама и сл.).

²¹ *драјвин тестирање* – начин тестирања узорака добијених узорковањем при којем особа не излази из возила у којем је дошла на преглед.

²² *драјвин узорковање* – начин узорковања при којем особа не излази из возила у којем је дошла на преглед.

на вирус корона (naslovi.net, 22. 5. 2020); Mobilno uzorkovanje smo nazvali „drive in“, kako bi svi razumeli o čemu se radi i došli autom, pa da se brzo uzme uzorak (lepaisrecna.mondo.rs).

Приватно возило се може доживљавати двојачко – и као безбедно за појединца уколико није заражен, па се неће мешати са осталима, потенцијално зараженима, и као безбедно за групу, јер уколико је појединац заражен, он не напушта своје возило и на тај начин не угрожава здравље других.

1.1.2. КРЕТАЊЕ У ФИЗИЧКОМ ПРОСТОРУ

Елементарно људско право, право на слободно кретање, нарушено је појавом опасне заразне болести. Кретање, улажење у јавне просторе, путовања омогућени су захваљујући (*дигиталном*) *зеленом сертификацији*²³, *ковид пасошу*, *ковид пропусници*, односно *вакциналном пасошу*.

17. februara, biće poznata konačna odluka Evropske Unije o tzv. „*kovid pasošima*“. Istovremeno, Srbija planira uvođenje *digitalnih sertifikata*. Da li je reč o istom dokumentu? Prvu dilemu predstavlja sam naziv dokumeta. Ako pokušate da „izguglate“ reči „covid passport“ (*kovid pasoši* prim. aut.), videćete da se često pojavljuje i pojam „vaccine passports“, čak „green pass“ i „green pass certificate“, ali i „digital certificates“ (*digitalni sertifikati*);²⁴ Digitalnim *kovid-pasošem* će ubuduće svako – ko ga ima – moći u restoranu, na manifestacijama ili na odmoru da pokaže da je vakcinisan protiv korona virusa (dw.com/sr, 11. 6. 2021); Ко ме ће, и где, од сутра бити неопходан *ковид пасош* / Да би се зауздала епидемија, Кризни штаб је одлучио да се уведу *ковид пропуснице* за све угоститељске објекте, у затвореном простору (rts.rs, 20. 10. 2021); У плану је низ „*вакциналних пасоша*“: у Европској унији, појединим земљама чланицама, Кини... (dw.com/sr, 17. 3. 2021).

У наведеним примерима слобода кретања директно (метонимијски) корелира са поседовањем *ковид пропусница*.

Овим лексемама може се прикључити и глагол (*само*)*изоловаи се*, који означава процес издвајања зараженог ради спречавања додира, контакта с другим особама итд., односно којим се означава забрана слободног кретања особе са симптомима ковида.

[...] kada neko dobije osnovne simptome koji ukazuju na virus korona, istog trenutka *se mora samoizolovati*, obavestiti lekare i otići u kovid ambulantu, kao i početi sa primenom terapije (danas.rs, 17. 11. 2020).

²³ *дигитални зелени сертификацији* / *ковид пасош* / *ковид пропусница* / *ковид сертификацији* – потврда, уверење које садржи све податке о тестовима на ковид и вакцинацији једне особе.

²⁴ О чему сведоче и готово идентичне дефиниције у *Речнику ковида*.

1.1.3. ФИЗИЧКИ ПРОСТОР VS. ВИРТУЕЛНИ ПРОСТОР

Простор прелази из физичког у виртуелни, па се тако семинари претварају у *вебинаре*²⁵, учионице су постале *е-учионице*, односно *виртуелне учионице*²⁶, прешло се на *рад од куће*,²⁷ а најчешћа апликација за комуникацију у ковид околностима је *Зум*²⁸, па је тако настао и непроменљив придев *зум*,²⁹ глагол *зумовајти*³⁰ и сл.

Настава онаква каква је била до тренутка пандемије добија нову номинацију и постаје *нејосредна настава*, којој је у време епидемије супротстављена чешћа *онлајн настава*³¹, односно *настава на даљину*³²:

У периоду када се настава из амфитеатара преселила на *е-учионице*, Факултет за стране језике Алфа БК универзитета покреће низ *вебинара* на различите теме (fit.alfa.edu.rs, 7. 4. 2020); Zato smo se udružili sa Inicijativom „Digitalna Srbija“ da nastavu na daljinu obogatimo prednostima zajedničkog rada koji iz fizičkog prostora treba preneti u virtuelnu učionicu (blic.rs, 30. 3. 2020); Због корона вируса многи су у својим кућама, одакле раде, уче, тренирају и друже се, користећи за то различите интернет платформе. Једна од њих је „Зум“, која је протеклих дана доспела у жижу јавности, јер су људи, поред свих других апликација са истом наменом, почели масовно да је користе (rs.sputniknews.com, 7. 4. 2020); Godinu dana zoom konferencija utiče na zdravlje (mondo.rs, 13. 3. 2021); Tokom trećeg meseca karantina u Velikoj Britaniji, dvadesetšestogodišnja studentkinja Ema prijavila se za Zум sastanak sa ljudima koje je pre toga upoznala samo onlajn (boom93.rs, 2. 4. 2021); Druženje učenika Srpske dopunske škole iz Ljubljane sa svojim drugarima iz Osnovne škole Jovan Cvijić iz Beograda „dokaz je da Zум časovi mogu i te kako biti zabavni i da mogu da oplemene sve prisutne...“ istakla je nastavnica (rasejanje.info, 9. 5. 2021); Prosvetari se već godinu dana nalaze u prividu škole. Kačimo materijale u Gugl učionici,

²⁵ *вебинар* – семинар који се организује путем интернета.

²⁶ *виртуелна учионица* – дигитални простор који омогућава приступ наставном градиву посредством електронских уређаја.

²⁷ *рад од куће* – извршавање редовних радних обавеза без одласка на радно место.

²⁸ *Зум* – апликација за видео-позиве.

²⁹ *зум* (о састанку, конференцији и сл.) – који се односи на Зум.

³⁰ *зумовајти* – користити апликацију Зум.

³¹ *онлајн настава* – настава која се одвија у дигиталном окружењу, путем интернета и сл.

³² *настава на даљину* – настава током које се ученици и наставници не налазе у истом физичком простору, него се настава изводи на интернету (*онлајн настава*) или телевизији. У даљој прошлости било је својеврсне наставе на даљину, која се изводила на радију. Дефиниција из *Речника ковида* могла би се употпунити информацијом да је овај појам у околностима ковида ширио своје значење, те на крају обухвата не само онлајн извођење наставе преко интернет платформи или телевизије већ и употребу свих електронских алата и апликација за синхрону и асинхрону електронску комуникацију (поруке, фотографисане домаће задатке слате преко Вајбера, мејла, и сл.).

„mitujemo“³³ i „zumujemo“, nikada više nismo radili, a učinak je jednak nuli (listzrenjanin.com, 1. 4. 2021); Meni se ništa ne da. Ne da mi se pisati. Ne da mi se Zoomovati, Skajpovati³⁴... Ne da mi se uključivati u bilo kakve interakcije (liceulice.org, 9. 6. 2021); *Nastava na daljinu*, [...], jeste poseban oblik obrazovno-vaspitnog rada kojim učenici stižu osnovno obrazovanje i vaspitanje na način koji obezbeđuje ostvarivanje propisanih ciljeva, ishoda i standarda postignuća, tako što jedan deo propisanog plana i programa nastave i učenja usvajaju putem nastave koju ustanova osnovnog obrazovanja i vaspitanja organizuje koristeći savremene informaciono-komunikacione tehnologije za učenje, i to u situacijama u kojima učenik nije u mogućnosti da pohađa redovnu nastavu, neposredno u prostoru škole (paragraf.rs, 1. 9. 2020); Иако је *нејоередна настава* најбољи облик наставае, а *настава на даљину* добра допуна класичне наставае, школски систем у Србији ипак функционише (rts.rs, 1. 12. 2020); Можда ће већина моћи да прати *онлајн наставау* користећи сва расположива средства, али имаћемо и ону децу која можда немају ни телевизор у кући, којој ће наставници морати да припреме штампане материјале, који ће такође у писаној форми одговарати на захтеве својих наставника или ће разговарати с њима телефоном (rts.rs, 1. 12. 2020); Omogućavanje *rada od kuće* svim zaposlenima kod kojih to radni proces dopušta – tako glasi jedna od sedam novih mera Vlade koje stupaju na snagu od utorka (blic.rs, 21. 11. 2020).

1.1.4. СОЦИЈАЛНИ ПРОСТОР

Појава новог вируса и ширење заразе утицали су на промену у понашању људи на готово целој планети. Контролисањем слободе кретања доносиоци одлука на највишем државном нивоу утицали су на начине рада, учење и образовање, дневну рутину, међуљудске односе, па и на комуникацију. Ограничавање личних контаката и одржавање физичке (и социјалне) дистанце условило је промене у свакодневним навикама: повећала се дистанца међу људима на најмање два метра, без обзира на културолошке специфичности. Све то угрожава психосоцијалне потребе индивидуе да се локализује у простору и у заједници, како је дотад чинила. С обзиром на то да је човек социјално биће, код њега постоји потреба да се аутолокализује у одређеној људској заједници као њен члан, па се губитак, односно одсуство те локализације може упоредити са губитком физичке равнотеже.³⁵ Овако схваћен простор није конкретан већ апстрактан, социјални простор, па га зато треба јасно раздвојити од физичког.

³³ Глагол настао од назива онлајн комуникацијске услуге фирме Гугл, Гугл мит (Google meet).

³⁴ Глагол настао од назива онлајн комуникацијске алатке Скајп (Skype).

³⁵ Пипер подсећа да је изопштење из заједнице у неким културама облик најтеже казне (PIPER 2001: 20).

Међутим, иако се и у лингвистичкој литератури истиче културни спецификум простора, то јест постојање посебног културног кода који се тиче човекових просторних оквира (PIPER 2001: 32; RADDEN 2003), истраживања различитих језика (БУЦЕВА и др. 2021; НИКОЛИЋ и др. 2021; ВАХНАТ et al. 2021; КАТЕРМИНА, Yachenko 2020; SAMIGOULLINA 2021; THORNE 2020 итд.)³⁶ показала су универзалност у поимању простора у различитим друштвено-језичким заједницама током короне.

Простор између људи номинован је на различите начине, а те речи спадају у неке од кључних речи пандемије: (*социјална/физичка*) *дистанца*³⁷, *дистанцирање*³⁸.

Socijalna distanca (или *socijalno distanciranje*) је епидемиолошка мера и подразумева читав низ промена у социјалном понашању (понашању у друштву и групама) и животним навикама. *Fizička distanca* појединца од других људи које среће је само једна од тих промена. Уз одржавање *fizičke razdaljine* од 1,5 до 2 метра од свих људи у окружењу и поздрављање без физичког контакта, *socijalno distanciranje* значи и што češće остајање код куће и обављање свих послова (које је могуће тако обавити) телефоном или мејлом (prva.rs, 20. 7. 2020.).

1.2. КАТЕГОРИЈА ВРЕМЕНА – ТЕМПОРАЛНОСТ

Категорија времена исказује се на различите начине – лексички и граматички. Када је у питању лексика короне, издвајају се именице и именички спојеви (*ковид расјусџи, корона година*) и придеви (*џосџиковидни, џрекоронски*).

Период пандемије добио је посебне номинате који сведоче о значају овог периода, те добијају реализацију у форми традиционалних номинација уз непроменљиве форманте *корона*³⁹ и *ковид* : *ковид*

³⁶ У организацији Европске федерације националних института за језик (EFNIL) 2020. године одржан је вебинар *Језик у корона кризи (Language in the corona crisis)*, где су представници института за националне језике из Холандије, Немачке, Хрватске, Аустралије, Естоније, Италије и Норвешке представили резултате промена у језику изазваних пандемијом ковида (<http://www.efnil.org/conferences/webinar-2020>).

³⁷ *дистанца* – мера у циљу спречавања преношења и ширења заразе у виду препоручене удаљености, одстојања међу људима од два метра; исп. физичка дистанца, социјална дистанца.

³⁸ *дистанцирање* – мера у циљу спречавања преношења и ширења заразе у виду препоручене удаљености, одстојања међу људима од два метра.

³⁹ Осим као премодификатор именице, формант *корона* може се јавити и у у сливеницама које се односе на место, типа *коронџин*, која је настала у споју две кључне речни пандемије – *корона* и *каранџин*:

И овај „korontin“ кроз који тренутно пролазимо почео је, траје, трајаће и завршиће се у одређеној секунди (rtv.rs, 11. 5. 2020); Не каже се карантин него korontin jer se virus zove korona, a ne karana (twitter.com, 16. 3. 2020).

време, корона време, корона ера/ејоха, ковид ера/ејоха. Свака саставница у овим спојевима, сложеним двочланим именицама, задржава свој акценат, при чему је прва контекстуални премодификатор именице, непроменљив у споју.⁴⁰ Интересантно је и то да се лексема *корона време*, врло често јавља у множини, као *корона времена*, што се може повезати с колокацијама попут *сјара добра времена, у давна времена, њешка времена, њрошла времена* и др.:

Страх је бити сам у ова *њешка корона времена* (twitter.com, 26. 12. 2020); Ova *kovid-vremena* su pokazala da se ljudi najnekomfortnije osjećaju u sebi... To je ta izolacija koja pravi problem... (twitter.com, 8. 4. 2021); U *pre-covid eri* životnu sredinu zagađivali smo plastikom, dok *korona epohu* odlikuje zagađivanje odbačenim medicinskim maskama (cover.rs, 25. 11. 2020); Debata o tome kada se američka demokratija izgubila postala je, međutim, potpuno prevaziđena u novoj realnosti *kovid epohe* (webtribune.rs, 7. 1. 2021).

И краћи временски одсечци налазе се у неологизмима, попут *корона дан, корона недеља/седмица, корона година*:

Nema smrti do *korona dana* (twitter.com 23. 9. 2020); Nikad neću zaboraviti ljudima sa tvitera koji su bili uz mene u ove *korona dane*, pamtim vam svaku reč podrške (twitter.com, 14. 12. 2020); Pred nama je teška *korona-nedelja*; šatori ispred ambulanti... Svakoga dana obaramo rekorde u broju zaraženih koronom, [...]. Pred nama je svakako opaka *korona-sedmica* (prva.rs, 16. 11. 2020); Roditelji zabrinuti količinom znanja dece, „*korona godina*“ uzima danak (srbijadanas.com, 12. 9. 2021).

Годишња доба такође могу се наћи као део нових речи у пандемији, на пример *корона њролеђе/лејо/јесен/зима*, или називи празника *корона/ковид Васкрс/Ускрс*:

Ovo „*Korona proleće*“ i ovaj „*Covid Vaskrs*“ (kakva kombinacija reči) u jednom trenutku skinuli su nam osmehe sa lica (plusonline.rs, 19. 4. 2020); Ево где српске јавне личности проводе *корона лејо!* (rtvbn.com, 25. 7. 2020); ПРЕД СРБИЈОМ ЈЕ НЕИЗВЕСНА *КОРОНА ЈЕСЕН* (novosti.rs, 22. 7. 2021); Da li je pred nama *DUGA KORONA ZIMA?* (blic.rs, 18. 11. 2021).

⁴⁰ Поштујући одлуке Правописа (т. 86а) да се препоручује растављено писање где у двочланом споју речи прва, која је обично страног порекла и понаша се као непроменљиви придев, одређује другу, одлучили смо се за растављено писање, што се и уобичајило у јавном дискурсу. Није било лако одредити формално о каквом типу конструкције је реч, те да ли је у питању двочлана именица, синтагма или колокација. Ипак, узимајући у обзир непроменљивост првог члана, који се заправо понаша као префиксоид, самостално функционисање и самостално значење, те могућност језичке игре (модификације фразема/колокације), метонимијско порекло (TIME PERIOD FOR A CHARACTERISTIC ACTIVITY IN THAT TIME PERIOD в. детаљније у KÖVECSES 2010: 258), одлучили смо се да ове изразе посматрамо као једну лексему.

И други временски одсечци могу бити део пандемијских израза, на пример: *корона викенд*, *ковид расцуси*, *ковид (исцйићи) рок*:

Da li će ovog puta biti navala turista ili nas očekuje pravi *korona vikend* na srpskim skijalištima? (24sedam.rs, 20. 3. 2021); *Kovid raspust* od 11. do 16. novembra (037info.net, 9. 11. 2020); Povodom odluke uprave Filozofskog fakulteta da se „*kovid*“ *rok* ograniči samo na one koji mogu dokumentacijom da dokažu da su oboleli u vremenu pandemije studenti ovog fakulteta su pozvali kolege da dođu u ponedeljak na protest na plato ispred Filozofskog u 12 sati (danars.rs, 12. 7. 2020).

Колоквијално, употребљавају се лексеме које имају друга значења већ описана у речницима, на пример: *изолационизам*⁴¹:

Hvala, pa da se pridružimo na piću kada prođe ovaj *izolacionizam* (twitter 6. 4. 2020).

Ознаке за временске одсечке неретко су већ постојећи термини, који шире домен своје терминолошке употребе и прелазе у сферу медија, на пример *инкубација*⁴², *инкубациони њериод*⁴³ и др.

Prema podacima Svetske zdravstvene organizacije (SZO) period *inkubacije* varira između 2 i 10 dana, a nedavni podaci pokazuju da se može produžiti na 21 dan (beo-lab.rs); Ako pogledate, četiri *inkubaciona perioda* u Kini po 25 dana [...], danas je 100 dana i nije zabeležen nijedan slučaj (rs.n1info.com, 19. 3. 2020).

1.2.1. ИСПРЕПЛЕТАНОСТ КАТЕГОРИЈА МЕСТА И ВРЕМЕНА

Изузетно велики и значајан део кључних речи пандемије представљају речи које у свом значењу комбинују категорије места и времена. Речи које истовремено, али и контекстуално, означавају простор и/или време изоловања од болести су следеће: *закључавање*,⁴⁴ *зайшваране*⁴⁵, *изолација*⁴⁶, *локдаун*⁴⁷, *њолицјски час*,⁴⁸ *шайшдаун*.⁴⁹

⁴¹ *изолационизам* – период изолације. У *Речнику сйраних речи и израза* ова реч означава политичка права који тежи ограничавању политичког деловања на националне оквире, нарочито у САД (Клајн, Шипка 2012).

⁴² *инкубација* – временски размак од тренутка заразе до појаве првих знакова болести.

⁴³ *инкубациони њериод* – време трајања инкубације.

⁴⁴ *закључавање* – увођење ограничавања кретања као мере у спречавању ширења заразне болести.

⁴⁵ *зайшваране* – увођење карантина да би се повећала сигурност.

⁴⁶ *изолација* – одвајање заражених болесника да би се спречило ширење заразе. Метафоричким везама изолације и затвора (бити изолован је бити у затвору, што даље упућује на извесно време проведено у затвору), *изолација*, осим значења одвајања (што је опет просторно значење – промена места у простору) заражених болесника да би се

Од понедељка, 22. новембра у Аустрији је на снази ново национално *закључавање*, које ће трајати најмање 10, а највише 20 дана, најавиле су власти (bbc.com/serbian, 19. 11. 2022); Predrag Kon каже за RTS да је уверен да ће одлука о produžetku raspusta бити doneta, али истаче да би више ефекта имало када би истовремено било усвојено важење ковид пропусница 24 сата, као и *zatvaranje* на десет дана (danas.rs, 4. 11. 2021); „*Lokdaun*“ је у речнику дефинисан као stanje zastoja у земљи, током којег је све што представља normalan javni život suspendовано (rtv.rs, 10. 11. 2020);

Полицјиски час је „популарни назив за привремено ограничавање слободе кретања“, каже за ББЦ на српском Саша Ђорђевић из Београдског центра за безбедносну политику (bbc.com, 17. 3. 2020); Šefica посланичке групе Зелених [...] каже да је исправно то што владе хоће да школе и вртићи остану отворени што је више могуће и да се спречи *šatdaun* (dw.com, 30. 9. 2020).

Овде би се могла укључити и главна реч епохе – *пандемија*, јер она именује временски одсечак, али је за њену семантику релевантна димензија простора. То није нова реч, али је за тему којом се бавимо изузетно важна. Она се у *Речнику ковида* дефинише као 'епидемија великих размера, која захвати више земаља, континента или читав свет', с тим што је у глобалност укључен и временски фактор – наиме, пандемија је не само широко распрострањено већ и брзо ширење неке заразне болести, за разлику од епидемије, која подразумева само већи број оболелих у неком тренутку од уобичајених, као, на пример, сезонска епидемија грипа.

Prema Svetskoj zdravstvenoj organizaciji, o *pandemiji* se може govoriti kada су ispunjena три uslova: у некој популацији се појавило до тада непознато оболjenje, узроциници inficiraju људе и izazivaju тешке posledice, узроциници болести се шире брзо и zadržavaju се међу људима (nationalgeographic.rs, 12. 3. 2020).

спречило ширење заразе, добија и значење места, односно простора где се (метафорички) одваја оболели од заједнице, али и времена (у смислу трајања – најпре 14, а затим 7 дана) одвајања из заједнице.

⁴⁷ *локдаун* – увођење карантина као мере у спречавању ширења заразне болести.

⁴⁸ *полицјиски час* – време у којем је забрањен излазак на улицу. Полицјиски час је био пратећа мера ванредном стању уведеном 15. марта 2020. у Србији. Уже терминолошки гледано, полицјиски час и забрана кретања нису исто, јер је забрана кретања (и као терминолошка синтагма и као јединица општег лексичког фонда) полисемантична и може се односити на месно или временско ограничавање кретања људи, возила и др., али се у том периоду користила само са значењем забране кретања (појединих категорија) становништва у одређено доба дана.

⁴⁹ *шајтдаун* – увођење карантина или рестриктивних мера да би се повећала сигурност. Адаптирани англицизми *локдаун* и *шајтдаун*, у српском језику нису много распрострањени (посебно други). Говорници се одлучују за употребу контекстуално синонимичних лексема *затварање* или *закључавање*, што показују и корпуси.

Реч *каранџин* се у *Речнику ковида* дефинише двојако, као '1. заштитна мера за спречавање ширења заразних болести која обухвата привремено задржавање болесних особа и животиња из крајева захваћених заразном болешћу; исп. изолација, самоизолација' и као '2. установа у којој се држе изолована лица, животиње или роба која би могла пренети заразу'.

У првом значењу присутне су семе времена и простора, будући да ова заштитна мера заправо привремено ограничава кретање човека (или животиње) задржавајући га у једном простору који се не мења. Темпорално значење речи *каранџин* односи се на трајање пошто подразумева 'привремено задржавање болесних особа и животиња из крајева захваћених заразном болешћу'. Такође, примери указују на темпоралност – карантин се дешава, попут неког догађаја, који мора имати темпорални карактер. Заправо, ту се догодило затварање, односно 'увођење карантинна да би се повећала сигурност' заједнице и у некој заједници. Углавном, треба скренути пажњу да се у српском језику у периоду епидемије карантином означавао и колективни (институционално) организовани простор (хала, студентски дом, хотел, специјалне просторије на граници и сл.), али и индивидуални (кућа, стан или неки њихов део), који служи за *самоизолацију*⁵⁰.

Epidemiolog Predrag Kon kaže za RTS da se za sada nikakve nove mere ne predviđaju za naše građane koji dolaze iz drugih zemalja – niti *karantin* niti *samoizolacija* (rts.rs, 19. 8. 2020).

Republika Srpska od danas nema *karantin* na granici i lokalnim zajednicama, a dozvoljeno okupljanje je do 50 ljudi (predstavnistvorskbg.rs, 12. 5. 2020).

„Ukoliko osoba kojoj je određena *samoizolacija* prekrši zabranu kretanja i zarazi druga lica i naruši im zdravlje ili prouzrokuje smrt, može se suočiti sa kaznom od jedne do 12 godina zatvora“, upozorila je predsednica Vlade Ane Brnabić (bbc.com, 16. 4. 2020).

И код изведеница мотивисаних речју *каранџин* уочава се садејство времена и простора, односно време и простор су подједнако релевантни у значењима мотивисаних речи, које су стилски маркиране као околионалне: *каранџинац*,⁵¹ *каранџинка*⁵², *каранџински*.⁵³

⁵⁰ *самоизолација* – кућна изолација особа које имају симптоме заразе или особа које не показују симптоме заразе, али су боравиле у епидемијом захваћеним подручјима или су биле у контакту са зараженим особама.

⁵¹ *каранџинац* – мушка особа у карантину узрокованом епидемијом.

⁵² *каранџинка*¹ – особа женског пола у карантину узрокованом епидемијом; *каранџинка*² – фризура настала у кућним условима, резултат шишања од стране неког од укућана или самосталног шишања; *каранџинке*¹ – посланица настала од састојака у

Како се зове цртани где су људи у карантину? Сто један *каранџинац* (twitter, 9. 4. 2020); Ако ништа друго, ове младе *Karantinke* ће коначно научити да кувају (twitter, 15. 3. 2020); Што се тиче фризуре, фурам *KARANTINKU* (twitter, 10. 4. 2020); Ај на палаћинке *karantinke* (twitter, 7. 4. 2020); Људи, знате како се зове обућа за пролеће/лето 2020? – *Karantinke!* (twitter, 3. 4. 2020); *Karantinski* album Pola Makartnija (rts.rs, 22. 10. 2020); „Ove godine iz zdravstvenih razloga proslava će biti nešto drugačija. [...] Dres kod: *karantinski* opušten,“ рекао је Godfri на српском језику у видео позивници која је објављена на Fejsbuk страници Ambasade SAD (rtv.rs, 3. 7. 2020).

Медицински термини се у великој мери односе на одсечке времена или простора, нпр. *инџензивна нега*⁵⁴ или епидемиолошки термин *локална џрансмисија*⁵⁵:

Iz Gradskog štaba podsećaju da, iako je situacija na području grada Vranja stabilnija u odnosu na prethodni period, još uvek postoji *lokalna transmisija virusa*, te da је neophodno ponašati se odgovorno (vranjenews.rs, 2. 10. 2020).

Пошто тренутно не постоји доказани метод лечења од вируса корона, камен темељац неге на *инџензивној нези* представља убацивање довољно кисеоника у пацијентова плућа док се имуни систем не избори са вирусом (bbc.com, 7. 5. 2020).

Још једна неолошка синтагматска кованица која обједињује простор (школа) и време (смена у времену, односно наизменичност) у области образовања јесте *семафор модел*. Овај израз именује специфичан режим рада школа прописан од стране ресорног министарства да школе у којима има много заражених користе онлајн наставу, у онима у којима нема много комбиновани модел, а оне у којима заражених нема уопште класичну, непосредну наставу.

Нејасноће око „*семафор*“ модела у школама (politika.rs, 16. 9. 2021); „*Semafor model* није пропао, он је realno stanje, refleksija годишњих odmora, odlazaka na more“ (rs.n1info.com, 13. 9. 2021).

кући за време полицијског часа; *каранџинке*² – кућне папуче које се чешће носе за време ванредног стања.

⁵³ *каранџински* – који се односи на период карантина; на начин прилагођен условима карантина.

⁵⁴ *инџензивна нега* – 1. специјално опремљено одељење у болници за збрињавање пацијената у тешком стању, јединица интензивне неге; 2. скуп медицинских процедура.

⁵⁵ *локална џрансмисија* – пренос вируса међу становницима одређене земље, локални пренос.

1.2.2. POST FESTUM

Творбени модел креирања опозитних сложеница с префиксима пре- и пост- и придевима изведеним од речи ковид, корона, пандемија и сл. показао се веома продуктиван (прековидни, прекоронски, постковидни, посткоронски, послекоронски, постепидемијски, посткарантински и др.):

Želim nazad svoj *prekovidni* kapacitet za džin i đuskanje!!! (espresso.co.rs, 27. 12. 2021); Smršala na *prekoronsku* težinu (twitter.com, 30. 12. 2021).

Овде се јасно уочава метафора ВРЕМЕ ЈЕ ПРОСТОР кроз просторну оријентисаност префиксиране лексеме у односу на оне које су у основи. Реч је о лонгитудиналној оси са оријентацијом напред (*īосī-*) и назад (*īре-*), која најбоље од свих типова просторне оријентације (вертикалне – горе-доле или латералне – лево-десно) обухвата нашу перцепцију времена (KÖVECSSES 2005: 251–252; RADDEN 2003: 228).⁵⁶

Примери који се тичу периода (или неке друге појаве с тим у вези) након пандемије не показују нестабилност у номинацији вируса, односно болести, као у случајевима када се ради о лексемама *корона* и *ковид*. Тако *īосīковидни*⁵⁷ и *īосīкоронски* или *īослєкоронски*⁵⁸ ипак не функционишу као синоними:

Postkarantinski sindrom: anksioznost, depresija i panika (portaloinvalidnosti.net, 24. 7. 2029); Gospođice Momić u niskom startu da mi prirede najlepší *poslekoronski* vikend na beogradskim ulicama (piwox.com, 22. 6. 2020); Medicinski direktor Centra za *postkovidnu* negu u Maunt Sinaj bolnici dr Zidžen Čen rekao je da je najveći fizički problem nedostatak daha koji može da bude posledica oštećenja pluća, srca ili krvotoka (zena.blic.rs, 2. 7. 2020); Prva *postkoronska* svirka i to baš u našem omiljenom Šapcu i klubu Pivnica Floyd u subotu 06. juna (facebook.com, 1. 6. 2020); Odobrenje vakcina protiv COVID-19 pobudilo je nadu da će „nova normala“ *postpandemijskog* sveta početi da se pojavljuje u 2021. godini (slobodnaevropa.org, 2. 1. 2021).

Продуктивност ових творбених модела има и социо-психолошки узрок: потреба човека за стабилношћу у времену и простору нарушена је појавом вируса, па указује на потребу не само локализације у односу на време/простор већ и на позиционирање у односу на сам вирус.

2. ЗАКЉУЧАК

Пандемија ковида изазвала је велике промене у лексици језика широм света. Те су се промене углавном груписале око навалe неологизама,

⁵⁶ Оваква концептуализација времена доминантна је за западне културе. Рецимо, у кинеском језику доминира вертикална оса за концептуализацију времена (RADDEN 2003: 228).

⁵⁷ *īосīковидни* – који се користи, примењује после ковида.

⁵⁸ *īосīкоронски/īослєкоронски* – који следи након епидемије коронавируса.

који су настајали из неколико разлога и на више начина: из потребе за именовањем нових појава, али и због номинације специфичног односа према тим појавама. Велики степен глобализације није се учео само ширењем англизираних кључних речи пандемије ковида (*ковид*, *локдаун* и сл.), већ се глобализација уочавала и у принципима грађења и стварања нових речи у различитим језицима (сливање, калкирање, позајмљивање и др.). Када је реч о лексемама са семантичком компонентом простора и времена у српском језику у периоду короне, могу се издвојити неколике категорије. Са значењем простора издвајају се лексеме које се односе на физички простор (*дезобаријера*, *ковид амбуланија*), затим на кретање (*зелени сертификат*, *ковид тасови*, *ковид пропусница*, *(само)изоловајте се*), онда оне које се односе на транспозицију физичког простора у виртуелни (*е-учионица*, *Зум*, *зумовајте*), те речи које се тичу социјалног простора (*социјална дистанца*, *дистанцирање*).

Када је реч о категорији времена, издвајају се класе речи које се односе на: различите временске одсечке (*корона недеља*, *ковид дан*, *корона лејто*, *ковид распусти*), затим на време пре и после болести, карантина, пандемије и сл. (*прековидни*, *прекоронски*, *послековидни*, *послекоронски*, *послепандемијски*, *послекоронски*), као и оне у чијем се значењу истовремено или контекстуално условљено јављају значења и места и времена (*карантин*, *изолација*, *пандемија*).

Бројност, продуктивност и фреквентност оваквих номинација указује нам на значај поменутих категорија у пандемији, као и потребу да се у периоду великих криза, као што је ова, појединац и заједница локализују не само у простору и времену већ и у односу на вирус.

Цитирана литература

- БУЦЕВА и др. (ред). *Русский язык коронавирусной эпохи*. Санкт-Петербург: Институт лингвистических исследований российской академии наук, 2021.
[BUCEVA i dr. (red). *Russkij ázyk koronavirusnoj èpohi*. Sankt-Peterburg: Institut lingvistièeskikh issledovanij rossijskoj akademii nauk, 2021]
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике, 2007.
[DRAGIĆEVIĆ, Rajna. *Leksikologija srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike, 2007]
- КЛАЈН, Иван, Милан Шипка. *Велики речник страних речи и израза*. Нови Сад: Прометеј, 2012.
[KLAJN, Ivan, Milan Šipka. *Veliki rečnik stranih reči i izraza*. Novi Sad: Prometej, 2012]
- МИЛУТИНОВИЋ, Ирина. „Политичка инструментализација медијског дискурса о пандемији ковида 19 у Србији: извештавање и нормативни аспект“. *Политичке перспективе: чланци и студије* (2020): стр. 27–50.
[MILUTINOVIĆ, Irina. „Politička instrumentalizacija medijskog diskursa o pandemiji kovida 19 u Srbiji: izveštavanje i normativni aspekt“. *Političke perspektive: članci i studije* (2020): str. 27–50]

- МИШИЋ Илић, Биљана, Ана Крстић. „Деагентизација у изјавама Кризног штаба поводом пандемије ковида-19 у Србији“. *Српски језик: студије српске словенске* 26 (2021): стр. 89–109.
- [MIŠIĆ ILIĆ, Biljana, Ana Krstić. „Deagentizacija u izjavama Kriznog štaba povodom pandemije kovida-19 u Srbiji“. *Srpski jezik: studije srpske slovenske* 26 (2021): str. 89–109]
- НИКОЛИЋ, Марина, Светлана Слијепчевић Бјеливук, Слободан Новокмет. „Нове речи у српском јавном дискурсу као последица пандемије ковида 19“. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини* LI/1 (2021): стр. 365–390.
- [NIKOLIĆ, Marina, Svetlana Slijepčević Bjelivuk, Slobodan Novokmet. „Nove reči u srpskom javnom diskursu kao posledica pandemije kovida 19“. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini* LI/1 (2021): str. 365–390]
- НИКОЛИЋ, Марина, Светлана Слијепчевић Бјеливук. *Речник појмова из периода епидемије ковида*. <http://www.isj.sanu.ac.rs/recnik-pojmova-iz-perioda-kovida/> (приступљено: 20. 5. 2022).
- [NIKOLIĆ, Marina, Svetlana Slijepčević Bjelivuk. *Rečnik pojmova iz perioda epidemije kovida*. <http://www.isj.sanu.ac.rs/recnik-pojmova-iz-perioda-kovida/> (pristupljeno: 20. 5. 2022)]
- НИКОЛИЋ, Марина, Светлана Слијепчевић Бјеливук. *Српски јавни дискурс у пандемији*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2022.
- [NIKOLIĆ, Marina, Svetlana Slijepčević Bjelivuk. *Srpski javni diskurs u pandemiji*. Београд: Institut za srpski jezik SANU, 2022]
- ПИПЕР, Предраг, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Сreto Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић. *Синтакса савременог српског језика: проста реченица*. Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска, 2005.
- [PIPER, Predrag, Ivana Antonić, Vladislava Ružić, Sreto Tanasić, Ljudmila Popović, Branko Tošović. *Sintaksa savremenoga srpskog jezika: prosta rečenica*. Београд: Institut za srpski jezik SANU, Београдска књига, Матица српска, 2005]
- РСЈ: *Речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2007.
- [RSJ: *Rečnik srpskoga jezika*. Нови Сад: Матица српска, 2007]
- РСМ: *Речник српскохрватског језика*, I–VI. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967–1976.
- [RMS: *Rečnik srpskohrvatskoga jezika*, I–VI. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967–1976]
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*. Књига I–XXI. Београд: Српска академија наука и уметности, 1953–2019.
- [RSANU: *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika SANU*. Књига I–XXI. Београд: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1953–2019]
- СЛИЈЕПЧЕВИЋ БЈЕЛИВУК, С. Марина Николић. „Јавни дискурс у периоду епидемије ковида“. *Српски језик: студије српске и словенске* 26 (2021): стр. 253–267.
- [SLIJEPCJEVIĆ BJELIVUK, S. Marina Nikolić. „Javni diskurs u periodu epidemije kovida“. *Srpski jezik: studije srpske i slovenske* 26 (2021): str. 253–267]
- СЛИЈЕПЧЕВИЋ БЈЕЛИВУК, Светлана, Марина Николић. *Речник ковида: тематски и асоцијативни*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Прометеј, 2022. (у штампи)
- [SLIJEPCJEVIĆ BJELIVUK, Svetlana, Marina Nikolić. *Rečnik kovida: tematski i asocijativni*. Београд – Нови Сад: Institut za srpski jezik SANU – Prometej, 2022. (u štampi)]

*

- ANTONIĆ, Ivana. *Vremenska rečenica*. Novi Sad – Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2001.
- BAKHMAT, L. V., V. V. Panchenko, O. O. Nosach. “Language change, lessons of Covid-19 and coroneologism”. *Alfred Nobel University Journal of Philology* 21 (2021): pp. 131–138.
- DORĐEVIĆ BELIĆ, Smiljana. „COVID-19 u Srbiji između privatnog i javnog: narativi o bolesti i bolovanju i biokomunikabilni modeli“. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnolingvistiku i folkloristiku* 58/1 (2021): str. 41–64.
- EVANS, Vyvyan. *The Structure of Time: Language, Meaning And Temporal Cognition*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, 2004.
- EVANS, Vyvyan, Melanie Green. *Cognitive Linguistics. An Introduction*. Lawrence Erlbaum Associates, 2006.
- KATERMINA, V., Ye. Yachenko. “COVID-19 kak lingvisticheskoye yavleniye (na materiale tekstov angloyazychnykh SMI)” [COVID-19 as a linguistic phenomenon (on the material of English-language Mass Media)]. *Filologicheskiye nauki* 3 (108) (2020): pp. 51–58.
- KÖVECSES, Zoltan. *Metaphor in Culture. Universality and Variation*, 2005.
- KÖVECSES, Zoltan. *Metaphor. A Practical Introduction*, Second Edition, 2010.
- KRONASSER, Heinz. *Handbuch der Semasiologie*. Heidelberg: Winter, 1968.
- LAKOFF, George. “The contemporary theory of metaphor”. In: A. Ortony (ed.). *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993: pp. 202–251.
- LAKOFF, Georg, Mark Johnson. *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago press, 2003.
- LANGACKER, Ronald W. *Foundations of cognitive grammar*. Volume 1, Stanford University Press, 1987.
- LYONS, John. *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- MALAGNINI, Francesca. *La pandemia. Le parole e l'interpretazione delle parole*. Firenze: Franco Cesati Editore, 2020.
- MATOVAC, Darko. *Semantika hrvatskih prijedloga*. Osijek: Filozofski fakultet, 2013.
- MUSOLFF i dr. *Pandemic and crisis discourse. Communicating COVID-19 and public health strategy*. London – New York: Bloomsbury Academic, 2022.
- PIPER, Predrag. *Jezik i prostor*. Beograd: XX vek, 2001.
- RADDEN, Günter. “The Metaphor TIME AS SPACE across Languages”. *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht* 8 (2/3) (2003): pp. 226–239.
- SAMIGOULLINA, A. D. “English coroneologisms: function and semantics”. *Международный научно-исследовательский журнал* 105 (2021): pp. 167–171.
- SZWEDEK, Aleksander. “Conceptualization of space and time language, science and culture”. In: Piotra Łobacz, Piotr Nowak and Władysław Zabrocki (eds.). *Language, Science and Culture*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2009: pp. 317–333.
- ŠARIĆ, Ljiljana. *Prostor u jeziku i metafora*. Zagreb: Naklada Jasenski i Turk, 2014.
- THORNE, Tony. #CORONASPEAK – the language of Covid-19 goes viral–2, 2020a. Published online: April 15, 2020a. <<https://language-and-innovation.com/2020/04/15/coronaspeak-part-2-the-language-of-covid-19-goes-viral>> 5. 5. 2022.

THORNE, Tony. *Spotlight on COVID: Pandemic language and the role of linguistics*. King's College London June 1 (2020), 20206 <King's College London. News Centre> 1. 7. 2022.

Марина М. Николич

Институт сербског језика Сербској академији наук и уметности

ЛЕКСИКА СО ЗНАЧЕНИЕМ ВРЕМЕНИ И ПРОСТРАНСТВА В СЕРБСКОМ ПУБЛИЧНОМ ДИСКУРСЕ ВО ВРЕМЯ ПАНДЕМИИ КОВИДА

Резюме

Предметом статьи является новая лексика в период пандемии ковида, которая обладает семантическими компонентами спациональности и темпоральности, т.е. относится к семантическим полям места и времени. Цель данной работы – объединить категории места и времени, которые выражаются лексически в период пандемии, т.е. показать лексическую развитость категорий пространства и времени, а также семантические отношения между ними. В статье используются аналитический, описательный и синтетический методы, а при необходимости теория семантической локализации и концептуальной метафоры. Источниками исследования послужили тематические словари «Словарь понятий из периода эпидемии ковида» и «Словарь ковида: тематический и ассоциативный», а в качестве проверочного корпуса были использованы электронные корпуса, составленные для написания упомянутых словарей. Работа является продолжением изучения так называемой «корона-лексики», которой автор занимается с самого начала пандемии, и влияния пандемии на сербский язык.

В работе показана развитость семантических полей пространства и времени через численность названий со значением приведенных семантических категорий, особенно используемых в период пандемии ковида, что указывает на исключительное значение данных явлений для функционирования человека в мире и обществе, а также на универсальность этих явлений.

Ключевые слова: пространство, время, новые слова, лексика, пандемия, ковид, публичный дискурс, сербский язык.

Marina M. Nikolić
Institute for the Serbian Language of SASA

SPATIAL AND TEMPORAL VOCABULARY IN SERBIAN PUBLIC
DISCOURSE DURING THE COVID PANDEMIC

S u m m a r y

This paper investigates the new lexicon of the COVID pandemic period which has semantic components of spatiality and temporality, which is to say, it belongs to the semantic fields of space and time. The aim of this investigation is to connect the categories of space and time that are lexically manifested in the pandemic period, and demonstrate the lexical development of the categories of space and time, as well as the semantic relations between them. Analytical, descriptive, and synthetic methods were used for this purpose, while the theories of semantic localization and conceptual metaphors were applied when necessary. The thematic dictionaries – the *Dictionary of Terms from the COVID Epidemic Period* and the *Dictionary of COVID: Thematic and Associative* acted as sources of the corpus, while the electronic corpora formed for the purpose of creating the aforementioned dictionaries served as a control corpus. This paper contributes to the study of the so-called corona lexicon, which the author has been investigating from the onset of the pandemic, as well as of the impact of the pandemic on the Serbian language.

The paper shows the development of the semantic fields of space and time through the multiplicity of nominations belonging to said semantic categories that saw prominent use in the COVID pandemic, which speaks to their exceptional importance for human functioning in society, as well as to their universality.

Keywords: space, time, new words, lexicon, pandemic, COVID, public discourse, Serbian language.